

Eksakti fenomenologia

Tuukka Virtaperko, Timo Kiviluoto

6. joulukuuta 2008

Kiitos

Harri Mäcklin

Heikki Sairanen

Markku Halmetoja

Tiivistelmä ja johdanto

Tässä tutkielmassa esitetään eksaktiksi fenomenologiaksi nimetty filosofinen teoria, joka käsittelee semantiikkaa, ontologiaa ja epistemologiaa. Eksaktin fenomenologian tärkeimmät saavutukset ilmenevät seuraavasta listasta.

- Esitetään ontologis-epistemologinen näkemys, jonka mukaan on olemassa asioita, jotka eivät ole abstrakteja eivätkä konkreettisia.
- Todistetaan epämuodollisesti että materialismi ja fysikalismi joko ovat epätosia ontologisia näkemyksiä tai eivät ole ontologisia näkemyksiä lainkaan.
- Esitetään täsmällinen määritelmä seuraaville vakiintuneille käsitteille:
 - Olemassaolo, olemattomuus. Käy ilmi että näitä käsitteitä käytetään kahdessa ristiriitaisessa merkityksessä, jotka eksakti fenomenologia erottaa toisistaan.
 - Tieto
 - Mielekkyys, mielettömyys
 - Propositio
 - Apriorinen tieto, aposteriorinen tieto
 - Analyyttinen propositio, synteettinen propositio
 - Todellisuus, mahdollisuus, kontingenssi, välttämättömyys, mahdottomuus
 - Eksistenssi, subsistenssi, annettuna-oleminen
- Esitetään lisäys Robert Pirsigin Laadun metafysiikan staattisten arvorakenteiden järjestelmien teoriaan.
- Osoitetaan eräs idealismin muoto tautologiaksi, mutta on epäselvää onko kyseinen ”idealismi” ontologinen näkemys.

Tuukka Virtaperko (1987–) aloitti tämän tutkielman kirjoittamisen heinäkuussa 2006. Timo Kiviluoto (1984–) on auttanut projektissa helmikuusta 2008 lähtien. Kiviluoto on havainnut ja ratkaissut loogisia ongelmia, ehdottanut muutoksia ja tarjonnut informaatiota. Tekijät ovat sopineet että 70% tutkielmasta on Virtaperkon ansiota ja 30% Kiviluodon ansiota.

Vaikka tutkielmalla on kaksi tekijää, tutkielma on kirjoitettu kuin tekijöitä olisi yksi, ja tuo fiktiivinen tekijä viittaa toisinaan itseensä ensimmäisessä persoonassa. Tämä voi vaikuttaa kummalliselta ottaen huomioon että tutkielma on tarkoitettu mahdollisimman tieteelliseksi teokseksi. Allekirjoittaneet katsovat valintansa kuitenkin tarpeelliseksi. Jotkin tutkielmassa esitettävistä ideoista ovat sellaisia että niitä olisi vaikeaa tai mahdotonta ilmaista muuten kuin yksikön ensimmäisessä persoonassa. Minä-muotoa joudutaan siis joka tapauksessa käyttämään jonkin verran, joten sitä on yksinkertaisuuden vuoksi käytetty niissäkin kohtaa joissa myös monikon ensimmäinen persoona tai kolmas persoona olisi sopinut.

Sisällys

1	Ratkaisu konkreettisuuden ongelmaan	5
1.1	Mystinen konkreettisuus	5
1.2	Abstrakti konkreettisuus	10
1.3	Eksakti fenomenologia, materialismi ja fysikalismi	13
2	Tajunnanprojektiot ja ontologiset tyypit	15
3	Yleisiä käsitteitä	20
3.1	Johdanto yleisiin käsitteisiin	20
3.2	Olemassaolo	21
3.3	Kielettömyys	22
3.4	Tieto, epätieto, oletus ja fakta	25
3.5	Mielekkyys	26
4	Eksaktin fenomenologian seurauksia	28
4.1	Ratkaisu propositioiden ongelmaan	28
4.2	Kantin analyyttisyyden ja synteettisyyden ongelma	29
4.2.1	Predikaatti ja subjekti	29
4.2.2	K-sisältyminen	31
4.3	Ratkaisu moderniin analyyttisyyden ja synteettisyyden ongelmaan	32
4.4	Ratkaisu apriorisuuden ja aposteriorisuuden ongelmaan	32
4.5	Mahdolliset maailmat	33
4.6	Idealismi	34
4.7	Solipsismi	35
4.8	Laadun metafysiikka	36
4.9	Meinongin olemisen muodot	37
4.10	Abstraktaaninen tiede ja ambiaaninen tiede	38

Luku 1

Ratkaisu konkreettisuuden ongelmaan

Tässä luvussa esittelen muutaman havainnollistavan konvention, joihin tyydymme tois-
taiseksi. Havainnollistavat konventiot voidaan purkaa tarpeettomina alaluvussa 3.3.

1.1 Mystinen konkreettisuus

Konkreettisuuden ominaisuus voitaneen määritellä niin että jos jokin tietty objekti koostuu kvarkeista ja leptoneista, se on konkreettinen. Objektin voidaan todeta koostuvan kvarkeista ja leptoneista jos se käyttäytyy tiettyjen fysiikan lakien mukaan ja on olemassa havainnoistamme ja ajatuksistamme riippumatta. Esimerkiksi unessa nähty tennispallo ei siis ole konkreettinen objekti, vaikka se käyttäytyisi kuten konkreettinen tennispallo käyttäytyisi.

Monien mielestä olisi hyväksyttävää ajatella, että esimerkiksi maassa lojuva kivi on konkreettinen objekti. He voisivat perustella tätä niin että jos kiveä katsoo, sitten katsoo hetken muualle, ja sitten katsoo taas siihen suuntaan, jossa kivi oli, kivi on yhä siinä. He voisivat jatkaa, että kiven voi ottaa käteen ja tuntea sen painon. Kiven voi vaikka heittää ikkunaa kohti, jolloin ikkuna, joka myös on konkreettinen, menee rikki. Ja vaikka kiven heittäisi olkansa yli näkemättä, minne se lentää, ja tietämättä, että siinä suunnassa on ikkuna, ikkuna menisi silti rikki. Näin ollen kivi olisi, heidän mukaansa, havaintojemme ja ajatustemme ulkopuolella. Tämä ei tosin tarkoita, ettemmekö voisi silti havaita ja ajatella sitä. Voimme kyllä – fysiikka ja kemia ovat tärkeitä tieteenaloja, ja niiden ajatellaan perustuvan nimenomaan erinäisten konkreettisten objektien havaitsemiseen ja ajattelemiseen.

Edellinen konkreettisuuden määritelmä on ongelmallinen, kuten pian käy ilmi. Lähestyn *konkreettisuuden ongelmaa* ottamalla havainnolliseksi esimerkiksi ”sateenvarjopäätelmän”, joka kuuluu näin:

Ulkona sataa.

Jos ulkona sataa niin tarvitsen sateenvarjon.

siis:

Tarvitsen sateenvarjon.

On yleisesti hyväksytty tosiasia, että sateenvarjopäätelmän kaltainen päätelmä on loogisesti pätevä. Se ei siis voi johtaa tosista premisseistä epätoteen johtopäätökseen. Nyt en kuitenkaan aio tarkastella päätelmän pätevyyttä vaan sen pitävyyttä. Päätelmä on pitävä jos ja vain jos se on pätevä ja kaikki sen premissit ovat tosia. Jos taas yksikin päätelmän premissi on epätosi, päätelmä on pitämätön.

Kysymykseni on: mitä voidaan sanoa sateenvarjopäätelmän pitävyydestä? Mitä toisin sanoen voidaan sanoa siitä, ovatko sen premissit ”Ulkona sataa” ja ”Jos ulkona sataa niin tarvitsen sateenvarjon” tosia vaiko epätosia lauseita?

Olisi helppoa vastata, että sateenvarjopäätelmän pitävyys riippuu ulkoisista olosuhteista. Mutta en tyydy vielä tähän vaan haluan vastauksen, jolla on enemmän sisältöä. Kysyn: *millaisista* ulkoisista olosuhteista se riippuu?

Sateenvarjopäätelmä on sillä tavalla luontevan oloinen ettei ole erityisen vaikeaa kuvitella, että se olisi pitävä, eli että ulkona tosiaankin sataisi, ja että tämä johtaisi siihen että tarvitsisin sateenvarjon. Mutta on myös kuviteltavissa ettei päätelmä olisikaan pitävä, ja päätelmän pitävyyden kyseenalaistaminen johtaa eräiden ikävien ongelmien ääreen.

Miksi nimittäin sen, että ulkona sataa, pitäisi aina johtaa siihen, että tarvitsen sateenvarjon? Ilmeisesti oletetaan etten halua kastua. Mutta entä jos olen menossa uimaan? Tai jos en vain välitä siitä kastunko? Entä jos menen ulos mutta pysyttelen vain katetulla kuistilla, jonne ei sada? Entä jos en ole menossa ulos ollenkaan? Tarvitsenko silti sateenvarjon, sisätiloissa?

Päätelmää voitaisiin nyt paikkailla lisäämällä siihen vaikkapa premissit ”Olen menossa ulos”, ”Tulen pääsemään ulos”, ”Sade ei tule lakkaamaan ennen kuin olen päässyt ulos”, ”Aion välttää kastumista”, ”Olosuhteet ovat sellaiset että altistun sateelle välittömästi mennessäni ulos”, ”Sadevarusteet estävät sadetta kastelemasta minua” ja ”Muita sadevarusteita kuin sateenvarjoja ei ole saatavilla”. Ehkä joku voisi myös väittää, että

nämä olivat piilotettuja premissejä, jotka sisältyivät päätelmään alun perinkin, ja että minun olisi pitänyt ymmärtää tämä ja olla saivartelematta asiasta.

Mutta tämäkään ei auta, sillä voin esittää uusia vastaväitteitä. Entä jos minulla on sateenvarjo, mutta se on jumissa eikä aukea? Tai jos sateenvarjo ilmeisesti on kunnossa, mutta huomaan etten vain millään tajua, kuinka se saadaan auki? Entä jos ulkona on sateen lisäksi niin kova tuuli, etten kykenisi pitämään sateenvarjoa kädessäni? Entä jos minulla ei ole käsiä ensinkään? Vieläkö tarvitsen sateenvarjon? Entä jos ulkona kylä sataa, mutta äärimmäisen vähän, esimerkiksi vain muutama tippa vuodessa sadan neliökilometrin alueella? Vaikka olen altistanut itseni sateelle menemällä ulos, todennäköisyys siihen, että tippa osuu juuri minuun, on niin pieni, että vaikuttaisi hulluudelta varautua sellaiseen sateenvarjolla.

Kuten näkyy, vaikka sateenvarjopäätelmään lisättäisiin kuinka monta premissiä on aina mahdollista keksiä jokin uusi ongelma, vaikka kuinka mielikuvituksellinen sellainen, jota ei voida ratkaista olemassaoleviin premisseihin vetoamalla. Premissejä pitäisi olla äärettömän monta, jotta ne kattaisivat kaikki keksittävässä olevat ongelmat. Mutta sen lisäksi että äärettömän monen premissin keksiminen on mahdotonta, tämä prosessi täytyisi myös toistaa äärettömän monta kertaa, sillä nämä lisätyt premissit olisivat loogisesti aivan yhtä ongelmallisia kuin päätelmän alkuperäiset premissit. Sen sijaan että kyseenalaistaisin alkuperäiset premissit voisin yhtä hyvin kyseenalaistaa jonkin lisätyistä premissistä. Jos lisäämme päätelmään vaikkapa premissin ”Pystyn avaamaan sateenvarjon ja pitämään sitä kädessäni pitkiä aikoja”, niin entä jos sateenvarjo on valettu betoniin? Tai entä jos sateenvarjon kädensija on tietämättäni täytetty räjähteillä, jotka laukeavat, kun kosketan kädensijaa, räjäyttäen sekä käteni että sateenvarjon palasiksi?

Jos lähdemme tälle tielle kohtaamme vain loppumattoman ongelmaryppään. Ensimmäkin alkuperäisen päätelmän pitävyyden selvittäminen edellyttää äärettömän monen premissin totuusarvon ratkaisemista. Toiseksi, ainakin jotkin näistä premisseistä ovat sellaisia, että niiden totuusarvon ratkaisemiseen vaaditaan toisia sellaisia päätelmiä, joiden pitävyyden selvittäminen myös edellyttää äärettömän monen premissin totuusarvon ratkaisemista. Kolmanneksi, ainakin jotkin näistä toisten päätelmien premisseistä ovat sellaisia, että niiden totuusarvon ratkaisemiseen vaaditaan kolmansia sellaisia päätelmiä, joiden pitävyyden selvittäminen myös edellyttää äärettömän monen premissin totuusarvon ratkaisemista. Neljänneksi, ainakin jotkin näistä kolmansien päätelmien premisseistä ovat sellaisia, että niiden totuusarvon ratkaisemiseen vaaditaan neljänsiä sellaisia päätelmiä, joiden pitävyyden selvittäminen myös edellyttää äärettömän monen premissin totuusarvon ratkaisemista, ja niin edelleen ja niin edelleen.

Tällä perusteella väitän, että sateenvarjopäätelmän premissit ovat lauseita, joiden totuusarvon ratkaiseminen vaatii äärettömän määrän työtä ja on siksi mahdotonta. Sateenvarjopäätelmän premissien totuusarvot ovat siis ratkeamattomia. Ja koska sateenvarjopäätelmän premissien totuusarvot ovat ratkeamattomia, kysymys päätelmän pitävyydestä on myös ratkeamaton. Ei siis voida selvittää sitä, ovatko lauseet ”Ulkona sataa” ja ”Jos ulkona sataa niin tarvitsen sateenvarjon” tosia vaiko epätosia, eikä näiden lauseiden avulla siksi voida päätellä, onko lause ”Tarvitsen sateenvarjon” tosi vaiko epätosi.

Kaikkien lauseiden totuusarvo ei kuitenkaan ole ratkeamaton, eikä kaikkien päätelmien pitävyys ole ratkeamaton. Miksi juuri sateenvarjopäätelmän pitävyys on ratkeamaton? Minkä takia sen premissien totuusarvoja ei voida ratkaista?

Ongelman juuret ovat eräissä sateenvarjopäätelmään sisältyvissä termeissä. Päätelmään sisältyviä termejä voisi pohtia pitkällisestikin, mutta keskityn nyt niihin, jotka mielestäni kaikkein ilmeisimmin estävät lauseiden totuusarvojen ratkaisemisen. Nämä termit ovat ”sade” ja ”sateenvarjo”.

Mitä nämä käsitteet oikeastaan merkitsevät? Mitä esimerkiksi molemmissa premississä esiintyvä ”sade” merkitsee?

”Sade” voitaisiin määritellä esimerkiksi ”siksi konkreettiseksi ilmiöksi kun vesihöyrystä tiivistyneet vesipisarat tippuvat taivaalta maahan”. Mutta mitä tämä määritelmä tarkoittaa? Jos sitä lähdetään ruotimaan niin se saadaan kyllä purettua aina kvarkkien ja leptonien sekä niiden käyttäytymistä kuvaavien kvanttimekaniikan kaavojen tasolle, mutta fysiikalla on rajansa, eikä fysiikka nykymuodossaan jatku enää tuosta eteenpäin. Mitä siis pitäisi tehdä sitten kun on päästy niihin saakka? Mitä vastataan kun joku kysyy: ”Hyvä on, neutronit ja protonit ovat toisiinsa sitoutuneita kvarkkeja, mutta mitä kvarkit ovat?”

Jokainen informatiivinen vastaus kysymykseen ”Mikä tai mitä on a ?” sisältää välttämättä väittämän ” a on b ”. Tällaista vastausta luonnollisesti seuraa kysymys ”Mikä tai mitä on b ?”, johon vastataan ” b on c ”, ja niin edelleen. Huomattakoon että tässä a , b ja c eivät saa olla semanttisesti identtisiä. Huomattakoon myös ettei ”neutroni” ole identtinen semanttinen rakennelma tietyllä tavalla toisiinsa sitoutuneille kvarkeille. Jos kvarkkien olemassaoloa nimittäin alettaisiin epäillä, siitä ei välttämättä seuraisi että neutronien tai materian olemassaoloa alettaisiin epäillä, vaan siitä voisi myös seurata että neutronien ja materian koostumus täytyisi selittää jollakin toisella tavalla.

Edellä mainitun kaltainen kyselyketju (”Mikä tai mitä on a ?” ” a on b ”) voidaan päättää ainoastaan palauttamalla a järjestelmänsä aksiomiin, sillä niitä ei kyseena-

laisteta. Mutta vain päättely voidaan perustaa aksiomiin, eikä päättely voi käsitellä konkreettisia objekteja. Päättelyn avulla on mahdotonta hankkia tietoa kvarkeista ja leptoneista, ja jos tätä siitäkin huolimatta yritetään, tullaan luoneeksi vain abstrakteja olioita joilla sattuu olemaan sellaisia nimiä kuin ”kvarkki” ja ”leptoni” muttei mitään loogista sidettä konkreettisiin kvarkkeihin ja leptoneihin.

Emme voi hankkia konkreettisesta maailmasta informaatiota muuten kuin empiirisen metodin avulla, ja empiiriseen metodiin sisältyy aina mahdollisuus siitä että asiat eivät ehkä olekaan niin kuin kuvittelemme niiden olevan.^[1] Vaikka konkreettisen maailman toimintaa siis säätelisivätkin jotkin aksiomaattiset lait, emme voisi koskaan tietää, mitä ne pitävät sisällään, vaan aksiomat jäisivät ratkeamattomiksi. Ja koska konkreettisen maailman aksiomat ovat ratkeamattomia, kaikki konkreettisia objekteja koskevat kyselyketjut ovat teoriassa äärettömän pitkiä. Yhdenkin kyselyketjun täydellinen ratkaiseminen edellyttäisi äärettömän moneen kysymykseen vastaamista, mikä puolestaan edellyttäisi äärettömän tietomäärän hallitsemista, ja kumpaan emme kykene. Ainoa vastaus, johon käytännössä voimme päättää minkään konkreettisen maailman ilmiöitä koskevan kyselyketjun, on täten: ”Emme vielä tiedä.”

Nyt olemme päässeet toistaiseksi esiin nousseiden ongelmien juureen. Sateenvarjopäätelmän pitävyys on ratkeamaton, sillä sen premissit ovat lauseita, joiden totuusarvot ovat ratkeamattomia. Premissien totuusarvot ovat ratkeamattomia, sillä premississä käytetään termejä, joiden merkitys on ratkeamaton. Termien merkitys on ratkeamaton, sillä termit kuvaavat konkreettisia objekteja. Kaikki siis johtuu konkreettisuuden ajatuksesta. Tämä yksi ajatus on pilannut päätelmämme, lauseemme ja termimme.

Miksi?

Ongelma johtuu siitä että tämän luvun alussa esitetty määritelmä konkreettisuudelle on sellainen ettei minkään konkreettisen objektin olemassaolon selvittämiseen ole algoritmia, joka voidaan suorittaa äärellisessä ajassa. Näin ollen kysymys minkä tahansa konkreettisen objektin olemassaolosta on ratkeamaton. Nykyisen kaltaisesta konkreettisuuden määritelmästä tulee siksi luopua. Luopumisesta ei käytännössä seuraa että esimerkiksi fysiikkaan liittyvää tieteellistä kielenkäyttöä olisi pakko muuttaa. Kyse on nyt vain siitä minkälaiset semanttiset rakennelmat ovat järkeenkäyviä.

Kun ihmiset puhuvat konkreettisuudesta, konkreettisuuden käsite vaikuttaisi kyllä merkitsevän jotain melko täsmällistä. Otan esimerkiksi seuraavan keskustelun.

- Oletko käynyt Helsingissä?
- Eräässä unessani kävin Helsingissä.
- Mutta oletko konkreettisesti käynyt Helsingissä?

Vaikkei konkreettisuuden käsitteelle esitetty määritelmä mahdollista minkään konkreettisen objektin olemassaolon selvittämistä, keskustelun viimeinen repliikki ei ole hölynpölyä, vaan sillä on ymmärrettävä merkitys. Konkreettisuuden täytyy siis merkitä jostain muuta kuin mitä sen väitetään merkitsevän. Ilmeisesti tätä merkitystä ei kuitenkaan ole koskaan onnistuttu verbalisoimaan oikein, tai jos joku on siinä onnistunutkin, muut eivät ole häntä ymmärtäneet. Arvelen asian olevan näin sillä muuten minun olisi mahdotonta ymmärtää, miksi ihmiset käyvät keskustelua sellaisista asioista kuin onko materialismi¹ totta vaiko ei. Jos konkreettisuuden käsitteelle tunnettaisiin selkeä ja oikea määritelmä, asia tiedettäisiin jo, ja se tiedettäisiin yhtä vankalla varmuudella kuin tiedetään että neliö voidaan jakaa kahdeksi kolmioksi.

Jatkossa kutsun tässä alaluvussa kuvattua käyttökeltvotonta määritelmää konkreettisuudelle *mystiseksi konkreettisuudeksi* ja ristiriidatonta määritelmää, jonka sisältöä ei vielä ole esitelty, yksinkertaisesti ”konkreettisuudeksi”.

1.2 Abstrakti konkreettisuus

Edellisessä alaluvussa kävi ilmi että vaikka konkreettisuuden käsitteellä on merkitys, tätä merkitystä ei ole onnistuttu verbalisoimaan selkeästi ja oikein, tai jos joku onkin sen tehnyt, hänen saavutustaan ei ole huomattu. Seuraava kysymys on: kuinka konkreettisuuden käsitteen merkitys verbalisoidaan selkeästi ja oikein?

Aloitän vastaukseni *tajunnan* (mind) käsitteestä. Tajunta on kaikki, minkä havaitsen, teen tai ajattelen tietoisesti, ts. kaikki, minkä *tajuan* (minding). Kutsun tajuntani mielivaltaista osaa *kokemukseksi* (experience). Minulla on kokemuksia siitä että aika kuluu, että minulla on muisti, ja että muistini sisältää tietoa menneistä kokemuksistani. Minulla on myös kokemuksia minuudesta, olemiseni jatkuvuudesta ja siitä että mielen-tiloissani vallitsee jonkinlaista järjestelmällisyyttä. Tiettyjä kokemuksiani olen tottunut kutsumaan toisiksi ihmisiksi ja olen tottunut olettamaan, että heilläkin on kokemuksia.

Käytännön elämässäni en tietenkään tietoisesti perustele jokaista ajatustani aina omaan tajuntaani saakka, vaan nopeuden ja vaivattomuuden vuoksi yleistän, karsin ja

¹Materialismi on ontologinen näkemys jonka mukaan kaikki olemassaoleva on konkreettista.

yksinkertaistan ajatteluni. Ja jos en olisi koskaan oppinut tekemään näin, olisin luultavasti jäänyt jotenkin vajaaälyiseksi. Mutta jos kysyn, mihin kaikki ajatteluni ja tietoni loogisessa mielessä perustuu, päädyn lopulta omaan tajuntaani, enkä pääse tajunnastani enää eteenpäin. On loogisesti mahdotonta että tajuaisin jonkin tajuntani ulkopuolisen seikan, joka aiheuttaisi tajuntani, sillä tajuntani on määritelmällisesti kaikki, mitä tajuan. Tajuntani ei siis aiheudu mistään. Vaikuttaa toki hyödylliseltä olettaa, että tajuntani aiheutuu konkreettisten aivojeni toiminnasta, mutta nuo konkreettiset aivot ovat viime kädessä vain eräs tajuntani osa. Jos siis väitän, että tajuntani aiheutuu konkreettisten aivojeni toiminnasta, väitän vain että tajuntani aiheutuu eräästä osasta itseään.

Jaan tajuntani alustavasti kahteen kategoriaan. Kategorisaation on tarkoitus olla lähinnä havainnollinen. Yksi kategoria on *järki* (reason), joka sisältää kaiken teoreettisen informaation, kuten logiikkaa ja matematiikkaa koskevat kokemukset. Järki on kaikki, mikä on puhtaasti abstraktia. Toinen kategoria on *tunne* (feeling), joka sisältää aistimukset, emootiot, tuntemukset (esim. väsymys, huimaus) ja toiminnot kuten raajojen liikuttelun, sekä kaiken näitä koskevan päättelyn. Tunne on kaikki, mikä ei ole puhtaasti abstraktia.

Yleisen käsityksen mukaan jokainen objekti on joko konkreettinen tai abstrakti.^[2] Tämä näkemys ei ole perusteltu. Tunnekokemukset eivät voi olla konkreettisia, mitä konkreettisuus tarkalleen ottaen sitten merkitseekään. Ne eivät edes suunnilleen vastaa konkreettisuutta niin kuin kyseistä käsitettä käytetään tässä keskustelussa:

- Oletko käynyt Helsingissä?
- Eräässä unessani kävin Helsingissä.
- Mutta oletko konkreettisesti käynyt Helsingissä?

Henkilö, joka lausui toisen repliikin, näki unessa Helsinkiä ja luuli olevansa siellä, vaikka hän konkreettisesti saattoi olla jossain muualla. Hänen tunnekokemuksensa, jonka mukaan hän oli Helsingissä, ei siis ollut konkreettinen objekti, vaan jotakin muuta.

Mutta vaikka tunnekokemukset eivät ole konkreettisia, ne eivät ole puhtaasti abstraktejakaan, sillä ne eivät ole vain ajattelua tai teoriaa. Ne eivät myöskään havaittavalla tavalla kuvaa tai abstrahoi mitään itsensä ulkopuolisia asioita.

Monet ajattelisivat, että aistimukset kuvaavat konkreettisen maailman tilaa ja ovat konkreettisten objektien seurauksia. Näin ajatellessaan he kuitenkin unohtavat oman

näkökulmansa subjektiivisuuden ja kääntävät syy–seuraussuhteen päälle. Aistimukset eivät millään havaittavalla tavalla ole konkreettisten objektien seurauksia. Se sen sijaan on ilmeistä että konkreettinen maailma on oletus, jonka olen muodostanut aistimusteni perusteella. Konkreettinen maailma on siis aistimusten seuraus!

Lisäksi, koska konkreettinen maailma on oletus, ja koska oletukset ovat abstrakteja objekteja, *konkreettinen maailman on abstrakti objekti*.

Tässä on edellisessä luvussa kaivattu selkeä ja oikea määritelmä konkreettisuudelle. ”Konkreettinen objekti” tarkoittaa objektia, joka fysiikan vallitsevan näkemyksen mukaan koostuu kvarkeista ja leptoneista, jotka ovat oletettuja ja siten abstrakteja objekteja. ”Konkreettinen maailma” tarkoittaa kaikkia tällaisia objekteja yhdessä. Kutsun tätä konkreettisuuden määritelmää *abstraktiksi konkreettisuudeksi*.

Koska konkreettinen maailma on vain abstrakti malli, jonka avulla yritän selittää kokemuksiani, voin tehdä siihen muutoksia ja parannuksia mikäli uskon, että niiden jälkeen malli auttaa minua selittämään kokemuksiani entistä paremmin.

Abstrakti konkreettisuus ei ole ristiriidassa sen kanssa että konkreettista maailmaa tutkiva tiede perustetaan falsifikaatiovaatimuksen varaan. Tällöin tulee kuitenkin hyväksyä se että empiirisessä tieteessä ei koskaan ole kyse vain tiedosta, vaan pääasiassa oletuksista. Empiirisessä tieteessä on aina kyse siitä, millaiset oletukset ovat perusteltuja ottaen huomioon resurssimme ja kykymme.

Lopuksi huomautan, että koska tämä teos, kuten kaikki muutkin kirjalliset teokset, koostuu kielestä, lukijan on syytä muistaa, että abstraktius ja kielellisyys eivät ole yksi ja sama ominaisuus. Kielelliset objektit eivät ole puhtaasti abstrakteja, sillä kieltä on voitava käyttää kommunikaatioon, ja siksi kielellä on oltava jokin ei-abstrakteihin asioihin perustuva media. Kielen avulla on mahdollista keskustella yksiselitteisesti esimerkiksi abstraktista objektista ”Jos p niin q ”, sillä kielellinen ilmaus ei voi *olla* tämä abstrakti objekti.

En siis voi suoraan välittää oletetulle lukijalleni puhtaasti abstraktia semanttista rakennelmaa ”Jos p niin q ”. Voin välittää lukijalleni vain tumman kuvion vaalealla taustalla ”Jos p niin q ” ja toivoa, että hän tulkitsee tämän siksi abstraktiksi objektiksi, jota tarkoitan. En myöskään voi koskaan tietää, tulkitsiko lukijani minut oikein vaiko ei. Voin vain tarkkailla hänen reaktioitaan ja muodostaa asiasta oletuksia. Puhtaasti abstrakteihin asioihin verrattuna kieli on epämääräisistä aineksista kokoon parsittu massiivinen ja ruma Frankensteinin hirviö, josta jokainen järkevä henkilö hankkiutuisi saman tien eroon ellei sen avulla olisi mahdollista tehdä jotain, mihin pelkät abstraktit asiat eivät riitä, eli kommunikoida.

1.3 Eksakti fenomenologia, materialismi ja fysikalismi

Nimeän edellisessä alaluvussa esittämäni filosofisen näkemyksen *eksaktiksi fenomenologiaksi* (exact phenomenology). Eksakti fenomenologia käsittelee ontologiaa, sillä sen mukaan on olemassa abstrakteja asioita ja ei-abstrakteja asioita. Huomattakoon että vaikka tuo väittämä saattaa vaikuttaa tautologiselta, sitä ei voida pitää tarpeettomana. Materialismi nimittäin väittää, että aidosti abstrakteja asioita ei ole olemassa, vaan kaikki asiat ovat konkreettisia ja siten epäabstrakteja. Jos materialismi edes sallii abstrakteista asioista puhumisen, se hyväksynee ”abstraktin asian” idean ainoastaan viittaukseksi tietynlaisiin aivojen hermosolujen verkostoihin.

Paitsi että eksakti fenomenologia käsittelee ontologiaa, se on myös epistemologinen näkemys, sillä sen mukaan tieto koostuu vain abstrakteista ja epäabstrakteista asioista, ja koskee vain abstrakteja ja epäabstrakteja asioita. Eksakti fenomenologia on luultavasti lähempänä epistemologiaa kuin ontologiaa, mutta se ei ole kokonaan sitäkään. Eksakti fenomenologia on myös semanttinen tai käsitteellinen järjestelmä, mutta tästä lisää seuraavassa luvussa.

Materialismi, jonka mukaan kaikki olemassaoleva on konkreettista, on eksaktin fenomenologian mukaan epätosi ontologinen näkemys. Kaikki konkreettiset objektit ovat oletuksia, ja kaikki oletukset ovat osittain tai kokonaan abstrakteja objekteja. Kaikki osittain tai kokonaan abstraktit objektit eivät kuitenkaan ole oletuksia. Esimerkiksi sitä, että neliö voidaan jakaa kahdeksi kolmioksi, ei tarvitse tyytyä oletamaan, vaan se voidaan tietää.

Materialismia ei voida pelastaa kieltämällä abstrakti konkreettisuus ja palaamalla mystiseen konkreettisuuteen, sillä minkään mystisesti konkreettisen objektin olemassaoloa ei voida varmistaa. Tällöin materialismin kantava ajatus tiivistyy muotoon: ”Vain konkreettisia objekteja on olemassa, ja konkreettisten objektien olemassaoloa on mahdotonta ratkaista.” Tämä on kontradiktio, joten myös mystiseen konkreettisuuteen perustuva materialismi on epätosi näkemys.

Materialismin yhteydessä tulee mainita myös fysikalismiksi kutsuttu ontologinen näkemys. Fysikalismia voisi luonnehtia karkeasti ja suuntaa antavasti toteamalla että fysikalismin mukaan objektit, jotka käyttäytyvät fysiikan lakien mukaan, ovat olemassa. Fysikalismi hyväksyy olemassaolon piiriin enemmän kuin materialismi, sillä kaikki fysiikan lakien mukaan käyttäytyvät objektit eivät ole konkreettisia, ts. koostu kvarkeista tai leptoneista. Esimerkiksi valo käyttäytyy fysiikan lakien mukaan mutta ei koostu kvarkeista tai leptoneista, vaan fotoneista.

Eroista huolimatta fysikalismi on epätosi näkemys jos konkreettisuus tulkitaan abstraktiksi konkreettisuudeksi, sillä kaikki fysikaaliset objektit ovat oletuksia, mutta kaikki objektit eivät ole oletuksia. Jos konkreettisuus taas tulkitaan mystiseksi konkreettisuudeksi, fysikalismi sisältää väitteen: ”Konkreettisia objekteja on olemassa, ja konkreettisten objektien olemassaoloa on mahdotonta ratkaista.” Tämäkin on kontradiktio, ja näin ollen myös mystiseen konkreettisuuteen perustuva materialismi on epätosi näkemys.

Toisaalta materialismi ja fysikalismi voitaisiin yrittää pelastaa tulkitsemalla ne niin että niiden mukaan on *suositeltavaa* tai *hyödyllistä* yrittää etsiä kokemuksille konkreettisiin tai fysikaalisiin objekteihin pohjautuvia selityksiä. Tällaiset ”materialismi” ja ”fysikalismi” eivät kuitenkaan olisi enää ontologisia näkemyksiä, vaan pikemminkin moraalisia tai pragmaattisia näkemyksiä. Koska materialismi ja fysikalismi ovat määritelty ontologisiksi näkemyksiksi, eikä ontologiaa ole määritelty moraalifilosofian tai pragmatismien osa-alueeksi¹, tällainen tulkinta ei ole hyväksyttävä.

Eksaktin fenomenologian ja idealismin välinen suhde käsitellään alaluvussa 4.6. Seuraavissa luvuissa eksaktin fenomenologian ontologis-epistemologisen perusnäkömyksen varaan ryhdytään rakentamaan laajempaa filosofista teoriaa.

¹Robert Pirsigin Laadun metafysiikan voitaneen tulkita tekevän tällainen määritelmä, mutta tietääkseni tämä määritelmä ei ole yleisesti hyväksytty.

Luku 2

Tajunnanprojektiot ja ontologiset tyypit

Tajunta on ”tarkastelujoukko”, jonka sisäpuolelle kaikki sijoittuu. Näkökykyni perusteella voin päätellä tajunnan olevan ainakin neliulotteinen. Nämä ulottuvuudet ovat pituus, leveys, syvyys ja aika. Ulottuvuuksiksi hahmotettavia suureita on useampiakin, kuten lämpö, huimaus ja onnellisuus. Kysymys ulottuvuuksien tarkasta määrästä kaivannee biologian tai neuropsykologian asiantuntijan kannanottoa, mutta sen ratkaiseminen ei ole nyt oleellisen tärkeää, eikä sitä siksi ratkaista tässä tutkielmassa.

Tajunnan mallintaminen kielelliseen tai graafiseen muotoon on *tajunnanprojisioimista* ja syntyvä malli on *tajunnanprojektio*. Tajuntaa voidaan tarvittaessa mallintaa sellaisten mallien avulla, joissa on vähemmän ulottuvuuksia kuin tajunnassa itsessään. Tällöin tajunnanprojektio tosin hukkaa informaatiota. Tämä ongelma voidaan kiertää projisoimalla yksi tai useampi ulottuvuus yhteen tai useampaan toiseen ulottuvuuteen. Annan esimerkin.

Sana ”jänis” on tajunnanprojektio, jossa neljäs ulottuvuus, aika, on projisoitu toiseen ulottuvuuteen. Jos neljättä ulottuvuutta ei olisi projisoitu toiseen ulottuvuuteen, kirjaimen j pitäisi muuttua paperilla kirjaimeksi ä, joka puolestaan muuttuisi kirjaimeksi n, ja niin edelleen. Tuollainen ratkaisu olisi tietenkin ollut teknisesti mahdoton niihin aikoihin kun kirjoitettu kieli keksittiin. Lisäksi tuollaisessa ratkaisussa olisi ainakin se ongelma että eri ihmiset lukevat eri nopeudella, ja tämä pitäisi jotenkin ottaa huomioon ratkaisun teknisessä toteutuksessa.

Aika ei ole ainoa ulottuvuus, joka sanassa ”jänis” on projisoitu toiseen ulottuvuuteen. Myös yhden tai useamman äänellisen ulottuvuuden voidaan katsoa olevan projisoi-

tu toiseen ulottuvuuteen. Esimerkiksi kirjain j viittaa tietynlaiseen ääneen. Äänellisen ulottuvuuden tai äänellisten ulottuvuuksien projektio toiseen ulottuvuuteen ei kuitenkaan ole läheskään yhtä suoraviivainen kuin ajan projektio toiseen ulottuvuuteen, vaan hyvin symbolinen.

En voi todistaa minkään tajunnanprojektioni oikeellisuutta. Tämä johtuu siitä että elän vain yhdessä ajan hetkessä kerrallaan ja etenen ajassa vain yhteen suuntaan. Siinä vaiheessa kun olen saanut valmiiksi tajunnanprojektion tajunnastani hetkellä T1 olen jo hetkessä T2, ja hetkellä T2 tajuntani voi olla erilainen. Ei silti pidä ajatella että tajunnanprojektioiden tekeminen on hyödytöntä, vaikka niiden oikeellisuutta ei voidakaan todistaa. Empiirisen tieteen teorioita ei myöskään voida todistaa, mutta ne vaikuttavat silti hyödyllisiltä.

Tajunnanprojektiioihin liittyyvää sanastoa:

Tajuaminen (mindng) on sitä että tajuntaan tulee jotakin uutta, kuten uusi havainto tai ajatus. Tajuaminen ei ole pelkkää passiivista informaation vastaanottamista. Myös aktiivinen toiminta, kuten käden kohottaminen, on tässä yhteydessä tajuaamista.

Yksiö (monic) on pienin asia, joka on osa kokemusta. Yksiö ei koostu muista yksiöistä, mutta mikä tahansa asia, joka ei ole yksiö, koostuu pelkästään yksiöistä. Yksiöt ovat ulottuvaisia. Niillä voi siis olla väri, pinta-ala, sijainti, lämpötila, ajallinen kesto ja muita arvoja. Yksiötä merkitään pienellä suuraakkosella, esimerkiksi: "A".

A:n naapuri (neighbor). A on B:n naapuri jos A ja B sijaitsevat jossakin ulottuvuudessa vierekkäin. Ei ole määritelty A:ta, joka on itsensä naapuri.

A:n etänaapuri (far neighbor) on B, joka on A:n naapurin naapuri, tai A:n naapurin naapurin (...) naapuri.

A:n edeltäjä (predecessor) on sen naapuri B, joka sijoittuu ajallisesti menneisyyteen suhteessa A:han.

A:n seuraaja (successor) on sen naapuri B, joka sijoittuu ajallisesti tulevaisuuteen suhteessa A:han. Oletan että kaikki mitä pidetään kausaiteettina voidaan ilmaista edeltäjyytenä ja seuraajuutena.

A:n etäedeltäjä (far predecessor) on sen etänaapuri B, joka sijoittuu ajallisesti menneisyyteen suhteessa A:han.

A:n etäseuraaaja (far successor) on sen etänaapuri B, joka sijoittuu ajallisesti tulevaisuuteen suhteessa A:han.

Syöte (input) on A, jolla ei ole edeltäjää.

Tuloste (output) on A, jolla on edeltäjä.

Yhdiste (compound) on vähintään kaksi yksiötä niin että jokainen yksiö on jokaisen toisen yksiön etänaapuri, ja minkä tahansa kahden etänaapurin välissä on sarjanaapureita, jotka kuuluvat myös yhdisteeseen.

Asia (thing) on vähintään yksi yksiö ja/tai yhdiste.

Arkaani (arcane) on luonnehdittavissa asiaksi, joka ei ole ajatus, ja jonka mikään osa ei ole ajatus. Arkaaneja ovat esim. aistimukset, emootiot ja raajoille annetut käskyt. Kaikki arkaanit eivät välttämättä kuitenkaan ole aistimuksia, emootioita tai raajoille annettuja käskyjä. Esimerkiksi väsymys ei ehkä ole mitään noista kolmesta. Arkaanien täsmällinen luokittelu aistimuksiksi, emootioiksi, raajoille annetuiksi käskyiksi ym. ei ehkä ole edes mahdollista. Arkaanit voidaan silti luokitella täsmällisesti kahteen muunlaiseen kategoriaan:

- *Havainto* (perception) on arkaani, joka on syöte.
- *Toiminto* (action) on arkaani, joka on tuloste.

Arkaasi (arcasis) tarkoittaa arkaanin tajuamista. Arkaasi ei ole yksinään riittävä tieteellinen tutkimusmenetelmä, sillä arkaasin avulla ei ole mahdollista tehdä havaintojen pohjalta mitään johtopäätöksiä. Empiirisessä tieteessä arkaasin merkitys on kuitenkin erityisen korostunut. Ilman arkaasia ei olisi mitään, mitä empiirinen tie-de voisi tutkia.

Abstraktaani (abstractan) on luonnehdittavissa puhtaasti abstraktiksi asiaksi, tai asiaksi, joka on ajatus.

- Kysymys siitä, mitkä abstraktaanit tarkalleen ottaen ovat abstraktaaniyksiöitä, vaikuttaa monimutkaiselta, mutta Alfred Tarski (1902–1983) saattaisi olla kanssani samaa mieltä siitä että implikaatio (\rightarrow), negaatio (\neg) ja propositiomuuttujat (esim. p , q) saattavat jossakin kontekstissa olla ymmärrettävissä abstraktaaniyksiöiksi.^[5]

- Jos implikaatio, negaatio ja propositiomuuttujat ymmärretään abstraktaaniksi, $p \rightarrow q$ on ymmärrettävissä abstraktaaniyhdisteeksi, jossa p :n seuraaja on \rightarrow ja etäseuraaja on q .
- Abstraktaani, jota formaalin logiikan notaatiossa merkitään yhdellä symbolilla, ei välttämättä ole yksiö vaan saattaa olla myös yhdiste.
- Järki on sama asia kuin kaikki abstraktaanit.

Abstraktaasi (abstractasis) tarkoittaa abstraktaanin tajuamista. Abstraktaasin merkitys on erityisen korostunut esimerkiksi matematiikassa ja logiikassa, mutta abstraktaasi ei yksinään riitä tieteelliseksi tutkimusmenetelmäksi. Tiede nojaa siihen että tietoa tallennetaan kielelliseen muotoon, jotta tutkijat voivat kommunikoida sitä toisilleen. Tämä edellyttää sitä että tutkija tallentaa ajatuksensa esimerkiksi paperille. Kynän ottaminen käteen ja kirjainten kirjoittaminen paperille ei kuitenkaan ole abstraktaasia.

Ambiaani (ambian) on yhdiste joka sisältää vähintään yhden arkaanin ja vähintään yhden abstraktaanin.

- Janon tuntemus yksilöitynä semanttiseksi yksiköksi, jonka pohjalta tehdän päätös veden juomisesta, on esimerkki ambiaanista. Tuo ambiaani sisältää ne arkaaniyksiöt, joista varsinainen janon tuntemus koostuu, sekä niitä koskevia abstraktaaneista koostuvia ajatuksia.
- Tunne on sama asia kuin kaikki arkaanit ja ambiaanit.

Ambiaasi (ambiasis) on yleisnimitys arkaasille ja abstraktaalille. Se on yksinään riittävä tieteellinen tutkimusmenetelmä, sillä kaikki, mitä henkilö voi tehdä, on viime kädessä ambiaasia.

Ontologinen tyyppi (ontological type). Asia voi olla ontologiselta tyypiltään joko abstraktaani, arkaani tai ambiaani.

Havainnollisena joskin spekulatiivisena esimerkkinä tarjottakoon seuraava. Kuvitellaan henkilö, joka ei ole janoinen. Häneltä kysytään: ”Oletko janoinen?” Millä perusteella hän vastaa tähän kysymykseen kieltävästi?

Vaikka henkilö ei ole janoinen, sanan ”jano” täytyy tarkoittaa hänelle jotakin, tai muuten hän ei ymmärtäisi kysymystä. Hänen täytyy ymmärtää, miltä jano tuntuu.

Hän voi ymmärtää tämän asian muistelemalla hetkiä, jolloin hän on ollut janoinen. Ja muistellessaan janon tunnetta hän todella kokee kyseisen tunteen.

Henkilö on kuitenkin elämänsä aikana oppinut, ettei kysymys ”Oletko janoinen?” liity siihen, ymmärtääkö hän, miltä jano tuntuu. Semanttisessa mielessä kysymys tarkoittaa hänelle: ”Minua pyydetään ottamaan kantaa siihen, voinko tällä hetkellä kokea janon tunnetta ilman että muistelen janon tunnetta.” Koska henkilö ei ole janoinen, hän ei kykene tähän. Siksi hän vastaa kieltävästi.

Kysymyksen asiasisältö voidaan ilmaista myös pyyntönä ratkaista seuraavan logiikan lauseen totuusarvo:

$$p \wedge \neg q$$

Tässä p on ambiaani, tarkemmin janon tunne, ja q on ambiaani, tarkemmin muistelemiseksi kutsuttu henkinen toiminto. Lause on epätosi, sillä $\neg q$ on epätosi. Koska lause sisältää arkaaneja, sen totuusarvo ratkeaa vain ambiaasin avulla.

En sulje pois mahdollisuutta siitä että tajunnasta voidaan muodostaa oikea tajunnanprojektio niin että projektio ei perustu yksiöihin, vaan yhteismitattomaan ”massaan”, josta ei voida erottaa mitään tiettyä ”pienintä mahdollista asiaa”.

Luku 3

Yleisiä käsitteitä

3.1 Johdanto yleisiin käsitteisiin

Tosi propositio on propositio, joka voidaan osoittaa tautologiaksi yleisen tajuamisen ja deduktiivisen päättelyn avulla.

Epätosi propositio on propositio, joka voidaan osoittaa kontradiksioksi yleisen tajuamisen ja deduktiivisen päättelyn avulla.

Proposition totuusarvo ei riipu siitä millaiseen järjestelmään se sijoitetaan. Joku voisi kyllä väittää että propositio $\neg\neg p \rightarrow p$ on tosi klassisessa logiikassa muttei intuitionistisessa logiikassa, mutta ” $\neg\neg p \rightarrow p$ klassisessa logiikassa” on eri propositio kuin ” $\neg\neg p \rightarrow p$ intuitionistisessa logiikassa”. Kielelliset käytännöt vain sattuvat olemaan sellaisia että lause $\neg\neg p \rightarrow p$ voi viitata kumpaan tahansa edellä mainituista kahdesta propositiosta.

Hila (lattice) tarkoittaa tässä tutkielmassa mereologista hila. Mereologiaa voidaan luonnehtia karkeasti toteamalla että mereologia muistuttaa joukko-oppia, mutta joukko on eri asia kuin sen jäsenet, kun taas mereologinen hila on sama asia kuin sen jäsenet. ”Hila” on synonyymi ”asialle”, mutta joissakin yhteyksissä on havainnollisempaa puhua hiloista eikä asioista.

Ekstensio (extension) on x määritelmässä $p(x)$. Ekstension ontologinen tyyppi voi olla mikä tahansa, mutta jos se ei ole abstraktaani, sitä ei liene mahdollista ilmaista formaalisti.

Intensio (intension) on p määritelmässä $p(x)$. Intension ontologinen tyyppi voi olla mikä tahansa, mutta jos se ei ole abstraktaani, sitä ei liene mahdollista ilmaista formaalisti.

Objekti (object) on määritelmä $p(x)$. Propositio p ei ole objekti, mutta ”propositio p ” on objekti. 150 on esimerkki objektista. Näköhavainto 150 on objektin intensio, jonka ekstensio on luku 150. Myös ekstensiolla luku 150 voi olla ekstensio, kuten luku $100 + 50$, tai näköhavainto sadan euron setelistä ja 50 euron setelistä.

Sisältyminen (containment). Jos asia a sisältyy objektiin o , se sisältyy o :n ekstensioon. Suuntaa antavana esimerkkinä todettakoon että luku 150 sisältyy luonnollisiin lukuihin siinä mielessä että se on luonnollinen luku, mutta se ei kuitenkaan sisälly mihinkään tuntemaani luonnollisten lukujen joukon formaaliin määritelmään, sillä noissa määritelmässä ei käytetä lukua 150.

Määritelmään sisältyminen (containment in definition). Jos asia a sisältyy objektin o määritelmään, se sisältyy o :n intensioon. Suuntaa antavana esimerkkinä todettakoon että yhtäsuuruus ($=$) ei sisälly luonnollisiin lukuihin, koska sehän ei ole edes luku, mutta se sisältyy kuitenkin jokaiseen tuntemaani luonnollisten lukujen joukon formaaliin määritelmään.

3.2 Olemassaolo

Mitä ihmiset tarkoittavat väittäessään, että jotakin asiaa ”ei ole olemassa”? Otan esimerkiksi seuraavan tilanteen. Minulla ei tällä hetkellä ole jano, ja väitän: ”Ei ole olemassa sellaista janoa, jonka minä tunnen.” Tarkoitan nyt vain tällä hetkellä tuntemaani tahdostani riippumatonta janoa, en mitään menneisyyteen tai tulevaisuuteen sijoittuvaa janoa enkä kuviteltua janoa. Kysyn: onko tämä tosi väite?

Olisi perusteltua vastata että väite on tosi. Se kyllä välittää sen viestin ettei minulla ole jano, enkä siis varmaan esimerkiksi halua juoda. Se on väite, jolla on ymmärrettävä merkitys.

Mutta olisi myös perusteltua vastata, että väite on epätosi. Jos asiaa ”tuntemani jano” ei ole olemassa, kuinka voin puhua siitä? Jos jotakin asiaa *kirjaimellisesti* ei ole olemassa niin eihän sitä voida pohtia eikä siitä voida puhua. Jos tuntemani jano on *pohdinnan kohde*, tuntemani jano *on*, ja siispä tuntemani jano on olemassa – tavalla tai toisella.

Tai, runollisesti ilmaistuna:

Onko olematon olematon?

Eikö ole olemattomampi kuin olematon?

Mutta :kaan ei ole täysin olematon.

Olemassaolon ja olemattomuuden käsitteet voidaan siis tulkita kahdella keskenään ristiriitaisella tavalla. Seuraavaksi määrittelen kaksi ominaisuutta, joiden avulla nuo ristiriitaiset tulkinnot voidaan erottaa toisistaan.

Olemassaoleva (existent) asia on objekti, jolla on ekstensio. Toisin sanoen olemassaoleva asia on määritelmä $p(x)$ niin että $\exists x(p(x))$. Huomattakoon että x voi olla paitsi abstraktaani, myös arkaani tai ambiaani. Jos x on arkaani tai ambiaani, objektia ei tosin ehkä voida pitää *formaalina*. Olemassaoloa voidaan kutsua myös *kontingentiksi olemassaoloksi* silloin kuin sen kutsuminen olemassaoloksi voisi aiheuttaa sekaannusta.

Olematon (nonexistent) asia on objekti, jolla ei ole ekstensiota. Toisin sanoen olemassaoleva asia on määritelmä $p(x)$ niin että $\neg\exists x(p(x))$. Olemattomuutta voidaan kutsua myös *kontingentiksi olemattomuudeksi*.

Tajuttuus (mindedness) on jokaisen asian ominaisuus. Tajuttuutta voidaan kutsua myös *tautologiseksi olemassaoloksi*.

Tajuamattomuus (nonmindedness) ei ole minkään asian ominaisuus. Tajuamattomuutta voidaan kutsua myös *kontradiktorisesti olemattomuudeksi*.

Tajuttuudesta ja tajuamattomuudesta keskusteleminen ei useimmissa tilanteissa liene kovin hyödyllistä, mutta noiden käsitteiden avulla voidaan kuitenkin selittää, miksi olematontakin janon tunnetta voidaan pohtia. Tajunta on tajuttujen asioiden hila.

3.3 Kielettömyys

Ikävä kyllä tajunnan käsitteessä on eräs ongelma, joka ilmenee kun kysytään: ”Sisältyykö tajunnan käsitteen käsite tajunnan käsitteeseen?” Jos tähän kysymykseen vastataan ei, tajutaan jotain mikä ei sisälly tajunnan käsitteeseen, mikä on tajunnan käsitteen määritelmän vastaista. Siispä kysymykseen täytyy vastata kyllä. Mutta sen jälkeen

voidaan kysyä: ”Sisältyykö tajunnan käsitteen käsite tajunnan käsitteeseen?” Tähänkin täytyy vastata kyllä. Ja sen jälkeen voidaan kysyä: ”Sisältyykö tajunnan käsitteen käsitteen käsite tajuntaan?” Ja tähänkin täytyy vastata kyllä, ja niin edelleen.

Kun kysymykseen ”Sisältyykö tajunnan käsitteen käsite tajunnan käsitteeseen?” vastataan kyllä, tullaan siis konstruoineeksi ”tajunnan käsitteeseen sisältyvä tajunnan käsitteen käsite” eli uusi objekti, josta ei ole vielä ratkaistu, sisältyykö se tajuntaan. Ja jos sen väitetään sisältyvän tajuntaan, tullaan konstruoineeksi taas uusi objekti, josta ei ole vielä ratkaistu, sisältyykö se tajuntaan. Siispä on aina olemassa jokin tajunnan käsitteen sisältävä asia, josta ei ole ratkaistu, sisältyykö se tajunnan käsitteeseen.

Tämä on vähemmän vaikeaselkoista, kun huomataan että tajunnan käsitteestä tulee tajuamaton, kun sitä lakataan ajattelemasta.¹ Joinakin hetkinä ajattelen aivan muita asioita kuin ”tajuntaa”, kuten esimerkiksi sitä pitäisikö minun mennä opiskelemaan yliopistoon vaiko ei. Näiden ajatusten pitäisi sisältyä ”tajuntaani”, mutta ne eivät sisälly ”tajuntaani” jos olen sen verran keskittynyt niihin että en ajattele tajunnan käsitettä, ts. että ”tajunta” on tajuamaton.

On kontradiktio ajatella että tajuntaan ei sisälly kokemus ”tajunnasta” eli tajunnan ajattelemisesta, mutta kuitenkin tajuntaa on mahdollista olla ajattelematta. Tajunta itse toki säilyy tällöinkin, mutta ei ole ”tajuntaa”, johon se voisi kuulua. Samalla tavoin mikä tahansa ”kokemus” lakkaa olemasta ”kokemus” kun sitä lakataan ajattelemasta ”kokemuksena”. ”Väsyyksen tunne” voi siis olla tajuamaton, vaikka väsyyksen tunne ei olisi tajuamaton. Mutta mikä tahansa kieli on liian rajoittunut tämän seikan todistamiseen. *Tätä ei voi todistaa kielen avulla. Tämä pitää vain ymmärtää.*

”Tajunta” on siis yksi niistä käsitteistä, joita kutsun *kielettömiksi* käsitteeksi. Muita kielettömiä käsitteitä ovat ”kaikki” ja ”kaikkeus”. Myös ”ei-porkkanat” on kielellön käsite, jos se ymmärretään merkityksessä ”kaikki porkkanoita lukuunottamatta”. Kielettömät käsitteet eivät voi tarkoittaa sitä mitä niillä yritetään tarkoittaa. Ja jos esimerkiksi yritetään todistaa että ”kaikki” on jotain, ”kaikki” ei todistuksessa tarkoita sitä mitä sillä yritetään tarkoittaa, joten todistus ei ole pätevä. Tällä on mielenkiintoisia seurauksia ontologialle.

Monismeiksi luokitellut ontologiset teoriat väittävät: ”Kaikki on *a*:ta”, dualismeiksi luokitellut ontologiset teoriat väittävät: ”Kaikki on *a*:ta tai *b*:tä” ja pluralismeiksi luo-

¹Tämä virke olisi voitu kirjoittaa myös muotoon: ”Tämä on vähemmän vaikeaselkoista kun tajutaan, että tajunnan käsitteestä tulee tajuamaton, kun siitä tulee tajuamaton.” Näin se olisi kuitenkin ollut vähemmän havainnollinen.

kitellut ontologiset teoriat väittävät: ”Kaikki on *a*:ta, *b*:tä ja *c*:tä” tai ”Kaikki on *a*:ta, *b*:tä, *c*:tä ja *d*:tä” jne. Mutta jos ”kaikki” on kielellisen käsite, mikä tahansa ”kaikkea” koskeva monismi, dualismi tai pluralismi on kielellisen näkemys.

Nyt voidaan toki kysyä väittävätkö esimerkiksi monismit todella: ”Kaikki on *a*:ta”, vai väittävätkö ne esimerkiksi vain: ”Kaikki *olemassaoleva* on *a*:ta”. Jälkimmäisessä tapauksessa ei puhuta kaikesta vaan ainoastaan kaikesta olemassaolevasta, jolloin voi olla myös asioita, jotka eivät ole olemassa. Ontologisen monismin tulisi kuitenkin ottaa sellaisetkin asiat huomioon. Tällaisten kysymysten esittäminen ei siis vaikuttaisi ratkaisevan niitä ongelmia, joita kielellisyydestä koituu ontologialle.

Kielellisyys vaikuttaa tärkeältä ja mahdollisesti vaaralliselta ilmiöltä paitsi ontologian, myös kaiken muunkin metafysiikan kannalta. Koska kaikki metafysiikan alat vaikuttaisivat käsittelevän kielellisiä asioita, metafysiikkaa ei ilmeisesti voida harjoittaa pelkän kielen avulla. Eksakti fenomenologia ei luokittele itseään pääasiassa ontologiaksi tai pääasiassa metafysiikaksi.

Kielellisyydestä huolimatta materialismi, jonka mukaan kaikki on konkreettista, ja fysikalismi, jonka mukaan kaikki on fysikaalista, ovat todettavissa epätosiksi näkemyksiksi. Vaikka ”kaikki” on kielellisen käsite, minkä tahansa yksittäisen objektin *o* voidaan silti katsoa sisältyvän siihen mitä ”kaikella” yritetään tarkoittaa, ja jokainen *o* ei ole oletus. Mikä tahansa konkreettinen objekti kuitenkin on oletus.

Kielellisyys itsessään on kielellinen ilmiö mikäli ”Kielelliset käsitteet eivät voi tarkoittaa sitä mitä niillä yritetään tarkoittaa” katsotaan riittäväksi kielellisyyden määrittelyksi.

Mutta palattakoon käsitteiden määrittelyyn. On käynyt ilmi että ”tajuuta” ja ”kokemus”, kuten ne aiemmin tässä teoksessa määriteltiin, ovat kielellisiä käsitteitä, ja niiden hyödyllisyys on siksi osoittautunut kyseenalaiseksi. Niiden pitikin olla vain havainnollistavia konventioita. Nyt kun nämä käsitteet ovat osoittautuneet ongelmallisiksi, ne tulee joko hylätä tai määrittellä uudelleen. Määrittelen ne uudelleen.

Tajuuta on tarkastelun kohteena oleva abstraktaani ja/tai arkaanien hila – eräänlainen ”tarkastelujoukko”.

NN:n tajuuta on oletus siitä, minkä tajunnan NN kokee. NN voi olla myös minä. Minun tajuntani on siis eri asia kuin tajuuta. En esimerkiksi luokittele konkreettista kiveä osaksi minun tajuntaani, vaikka se on osa tajuuta. Luokittelen vain näköhavaintoni konkreettisesta kivistä osaksi minun tajuntaani.

NN:n kokemus on asia, joka kuuluu NN:n tajuntaan. Asia, joka ei kuulu kenenkään NN:n tajuntaan, ei ole kokemus.

Kaikkeus tarkoittaa aiempaa ”tajuntaa”, joka on kielellisen käsite. Tätä käsitettä ei tulla käyttämään missään kohtaa tätä teosta, mutta ihmisillä kuitenkin vaikuttaisi olevan taipumus yrittää käsitellä kielettömiä asioita kielen avulla, joten tarjottakoon heille välineet siihen.

Tajunnan käsite ei ota kantaa siihen, onko olemassa muita asioita kuin abstrakteja ja arkaaneja, ja eksakti fenomenologia ei käsittele muuta kuin tajuntaa. Eksaktista fenomenologiasta ei siis pyritä luomaan monismia, dualismia tai pluralismia missään universaalissa mielessä. Eksaktista fenomenologiasta pyritään luomaan vain toimiva työkalu filosofisten ongelmien ratkaisemiseen. Jatkossa tässä teoksessa puhutaan ainoastaan kielellisistä asioista ellei toisin mainita.

3.4 Tieto, epätieto, oletus ja fakta

Tieto (knowledge) on objekti, joka on osoitettu olemassaolevaksi. Mikä tahansa tieto on tieto vain jonkin järjestelmän mukaan. Ei ole olemassa tietoa, joka ei riippuisi jostakin järjestelmästä.

Epätieto (nonknowledge) on objekti, jota ei ole osoitettu olemassaolevaksi. Aksiomat ja inferenssisäännöt ovat epätietoja, ellei niitä ole johdettu jostakin toisesta järjestelmästä.

Oletus (assumption) on epätieto, jota käsitellään kuin se olisi tieto. Tämä määritelmä ei ole eksakti mutta riittänee toistaiseksi.

Fakta (fact) on epätieto, josta pidetään itsestään selvänä että sitä tulee käsitellä kuin se olisi tieto. Esimerkiksi fysiikan kaava $E = mc^2$ on fakta. Tämä määritelmä on pikemminkin sosiaalinen kuin normatiivinen, eikä ole eksakti, mutta riittänee toistaiseksi.

Epätietouden ja olemattomuuden välistä eroa voidaan havainnollistaa Goldbachin konjektuuriksi kutsutun matemaattisen otaksuman avulla. Tuon otaksuman mukaan jokainen kahta suurempi parillinen kokonaisluku voidaan ilmaista kahden alkuluvun summalla. En tiedä, onko tuo otaksuma tosi vai epätosi. Kukaan muukaan ihminen maailmassa

ei vaikuttaisi tietävän sitä, sillä Goldbachin konjektuuria ei ole onnistuttu todistamaan eikä kiistämään. Goldbachin konjektuuri saattaa siis olla esimerkiksi tosi, mutta vaikka se olisikin tosi, minä en silti tiedä, että se on tosi.

Jos Goldbachin konjektuuri on todistettavissa tai kiistettävissä niin on kaksi objektia, jotka ovat Goldbachin konjektuurin totuus ja Goldbachin konjektuurin epätotuus, ja yksi niistä on olemassa ja toinen olematon. Mutta koska Goldbachin konjektuuria ei vielä ole todistettu eikä kiistetty, kumpikin niistä on tällä hetkellä epätieto.

Myönnettäköön että jos Goldbachin konjektuuri joskus onnistuttaisiinkin todistamaan, todistus olisi luultavasti niin vaikea ja pitkä että minä tuskin yrittäisinkään ymmärtää sitä. Näin ollen Goldbachin konjektuurin totuus jäisi minun kannaltani joka tapauksessa pelkäksi faktaksi.

Todettakoon myös että jos Goldbachin konjektuuri on todistettavissa, mutta todistus on valtavan vaikea tai pitkä, voi olla ettei kyseinen todistus mahdu kerrallaan yhdenkään ihmisen tajuntaan. Vaikka todistus siis olisikin loogisesti täysin moitteeton, ihminen ei ehkä ole kykeneväinen hahmottamaan koko todistusta samanaikaisesti, vaan hänen täytyy pilkkoa se osiin. Tällöin Goldbachin konjektuurin totuus ei olisi tieto. Millä tahansa hetkellä ainoastaan todistuksen jonkin yksittäisen osuuden totuus olisi tieto, ja näiden yksittäisten tietojen pohjalta voitaisiin vain olettaa, että todistus kokonaisuudessaan olisi virheetön. Käytännössä tällainen epävarmuustekijä tuskin estää matematiikan harjoittamista, mutta ainakin filosofiassa se on syytä silti huomioida. Neljän värin ongelman¹ ratkaisu lienee esimerkki todistuksesta, joka on liian pitkä ihmisen ymmärrettäväksi.

3.5 Mielekkyys

Mielekäs (meaningful) asia on objekti o niin että on olemassa keino ratkaista, onko o :lla ekstensio. Jos mielekkään objektin negaatio on kielellinen, se on myös mielekäs.

Mioletön (meaningless) asia on objekti o niin että ei ole olemassa keinoa ratkaista, onko o :lla ekstensio. Jos mielettömän objektin negaatio on kielellinen, se on myös mioletön.

¹Neljän värin ongelma kuuluu seuraavasti. Olkoon taso, joka on jaettu alueiksi. Alueet ovat yhtenäisiä, eli minkä tahansa alueen A pisteestä P voidaan kulkea mihin tahansa alueen A pisteeseen Q kulkematta jonkin alueen B läpi. Voidaanko jokainen alue värittää yhdellä neljästä väristä niin, että kaksi vierekkäistä aluetta eivät ole samanvärisiä, riippumatta siitä millä tavalla taso on jaettu alueiksi?

- Jotkin mielekkäät asiat ovat olemassa. Esimerkkejä sellaisista asioista ovat neliö joka voidaan jakaa kahdeksi kolmioksi, ja ”tuntemani jano” kun tunnen janoa. Klassisen logiikan lause $p \rightarrow (q \rightarrow p)$ on mielekäs ja olemassa jos lukija tuntee keinon sen todistamiseen.
- Jotkin mielekkäät asiat eivät ole olemassa, esim. ”tuntemani jano” kun en tunne janoa.
- Minkään mielettömän asian olemassaoloa ei ole määritelty. Ei esimerkiksi ole määritelty, onko olemassa neliötä joka voidaan jakaa yhdellä leikkauksella kahdeksi ympyräksi. Näin ollen mikä tahansa ”olemassaoleva mieletön asia” tai ”olematon mieletön asia” on todellisuudessa vain mieletön asia.
- Jotta objekti voisi olla mieletön, sen intension täytyy olla abstraktaani tai ambi-aani. Arkaaneista ei voi muodostaa intensiota, jolla ei voi olla ekstensiota, sillä arkaanin ekstensiota ei ratkaista päättelyn avulla.

Luku 4

Eksaktin fenomenologian seurauksia

4.1 Ratkaisu propositioiden ongelmaan

Tässä tutkielmassa on jonkin verran käytetty sanaa ”propositio”. ”Propositio” tarkoittaa väittämän asiasisältöä tai merkitystä. Esimerkiksi englannin lauseen ”I am thirsty” ja suomen lauseen ”Minä olen janoinen” voidaan ajatella välittävän sama propositio, vaikka niiden ulkoasu on eri. Myös virkkeiden ”Näen punaisen pisteen” ja ”Näen pisteen, jonka väri on vihreän vastaväri” voidaan ajatella välittävän sama propositio. Propositiot ovat siis kielellisistä käytännöistä riippumattomia, ”puhtaita” asiasisältöjä. Lisäksi, koska propositio on *väittämän* asiasisältö, jokaisella propositiolla on totuusarvo.

Proposition käsite on kiistanalainen. Ei ole saavutettu yksimielisyyttä siitä, millaisia asioita propositiot tarkalleen ottaen ovat, eikä siitä, onko propositioita edes olemassa.^[4] Kutsun tätä kysymystä *propositioiden ongelmaksi*. Esitän propositioiden ongelmaan seuraavan eksaktiin fenomenologiaan perustuvan ratkaisun.

- Arkaaneja ei voida katsoa väittäviksi. *Proposition täytyy olla abstraktaani tai ambiaani.*
- *Propositiolla täytyy olla totuusarvo.* Huomattakoon että on silti korrektaa kutsua totuusarvoltaan ratkeamatonta propositioa mielettömäksi propositioksi, sillä väittämät ” p ei ole propositio” ja ” p on mieletön propositio” tarkoittavat samaa.

4.2 Kantin analytyttisyyden ja synteettisyyden ongelma

Immanuel Kant (1724–1804) väittää, että on olemassa kahdenlaisia propositioita: analytyttisiä propositioita ja synteettisiä propositioita. Analytyttisiä propositioita ovat Kantin mukaan sellaiset propositiot, joiden predikaattikäsite *K-sisältyy*¹ niiden subjektikäsitteeseen. Synteettisiksi propositioiksi Kant puolestaan määritteli sellaiset propositiot, joiden predikaattikäsite ei *K-sisälly* niiden subjektikäsitteeseen. Pelkkä käsitteiden *K-sisällöllinen* analyysi ei riitä minkään synteettisen proposition totuusarvon ratkaisemiseen, vaan myös jotakin muuta, kuten päättelyä tai aistihavaintojen tekemistä, edellytetään. Tätä muuta asiaa Kant kutsuu ”synteetiksi”.

Esimerkiksi sitä propositioa, johon lause ”Mikä tahansa yhteenlasku on laskutoimitus” viittaa, voitaneen pitää analytyttisenä, sillä subjekti ”mikä tahansa yhteenlasku” *K-sisältää* käsitteen ”*A* on laskutoimitus”, ja proposition totuusarvo voidaan ratkaista yksinomaan tajuamalla sen termien merkitys. Sitä propositioa, johon lause ”Minä olen janoinen” viittaa, voitaneen sen sijaan pitää synteettisenä, sillä käsite ”minä” ei *K-sisällä* käsitettä ”*A* on janoinen”.

Kantin jako analytyttisiin ja synteettisiin propositioihin ei ole filosofien keskuudessa yleisesti hyväksytty. On osoittautunut ongelmalliseksi määrittellä, mitä se oikeastaan tarkoittaa että jokin käsite *K-sisältää* jonkin toisen käsitteen, tai että jokin propositio on totta sisältämiensä termien merkitysten vuoksi.^[7] Kutsun tätä ongelmaa *Kantin analytyttisyyden ja synteettisyyden ongelmaksi*.

4.2.1 Predikaatti ja subjekti

Kantin määritelmistä seuraa, että kaikki propositiot eivät ole analytyttisiä eivätkä synteettisiä, vaan proposition täytyy täyttää tiettyjä rakenteellisia ehtoja, jotta se voisi olla analytyttinen tai synteettinen. Kutsun nämä ehdot täyttävää propositioita *K-propositioksi*.

Jotta propositio olisi *K-propositio*, sen täytyy sisältää sekä subjekti että predikaatti. Käsittääkseni tästä vaatimuksesta seuraa, että yksinkertaisin mahdollinen *K-propositio* sisältää kolme yksiötä, joista keskimäinen on konnektiivi ja ensimmäinen ja viimeinen ovat rinnastettavissa propositiomuuttujaan. Siispä esimerkiksi p tai $\neg\neg p$ eivät ole

¹Käytän ilmausta ”*K-sisältyä*” tavallisesti käytetyn ilmauksen ”*sisältyä*” sijaan sillä haluan pitää jälkimmäisen ilmauksen toisenlaisessa käytössä.

K-propositioita, vaikka ne ovat kyllä propositioita, koska ne voivat olla väitelauseen asiasisältöjä.

K-propositio voi sisältää useita konnektiiveja, mutta kutsun *K-konnektiiviksi* sitä K-proposition konnektiivia, joka on laskujärjestyksessä viimeinen ja siten erottaa K-proposition subjektin ja predikaatin toisistaan.

Ensivaikutelmani oli, että K-konnektiivin täytyy olla sellainen, että se määrittää yhden propositionmuuttujan subjektiksi ja toisen predikaatiksi. Tällöin K-konnektiivi ei saisi määrittää propositionmuuttujien välille ainakaan symmetristä suhdetta, sillä jos suhde olisi symmetrinen, ei olisi selvää, kumpi propositionmuuttuja olisi subjekti ja kumpi predikaatti.

Lähempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että asia ei ole näin. Kant nimittäin väittää, että lausekkeen $7 + 5 = 12$ propositio on synteettinen, ja että sen subjektit ovat 7, 5 ja +, ja sen predikaatti on 12.^[7] Näin ollen kyseinen propositio on K-propositio siitähän huolimatta, että K-konnektiivi = määrittää symmetrisen suhteen.

Mitä Kant siis tarkoittaa puhuessaan subjektista ja predikaatista? En keksi mitään muuta mahdollisuutta kuin sen että K-proposition subjekti on yksinkertaisesti se osa K-propositioa, joka sattuu tulemaan ennen K-konnektiivia, ja predikaatti se osa, joka sattuu tulemaan K-konnektiivin jälkeen. Mutta tämä johtaa varsin kummalliseen tilanteeseen.

Olkoon kaksi propositionmuuttujaa p ja q , joista q K-sisältyy p :hen. Lauseen $p \rightarrow q$ (" p aiheuttaa sen että q ") K-propositio on analyttinen. Mutta lauseen $q \leftarrow p$ (" q aiheutuu siitä että p ") K-proposition täytyy olla synteettinen!

Tämä tarkoittaa sitä, että lauseen $p \rightarrow q$ proposition merkitys voidaan selvittää sen termien K-sisällöllisen analyysin avulla, mutta identtisen lauseen $q \leftarrow p$ proposition merkitystä *ei voida* selvittää tällä tavoin, vaan tarvitaan lisäksi myös jokin "synteesi". Sekä \rightarrow että \leftarrow ovat kuitenkin täysin päteviä konnektiiveja. Tietääkseni Kant ei esitä mitään syytä siihen, miksi yhden niistä täytyisi ehdottomasti olla "alkuperäinen" konnektiivi, ja toisen vain sen varaan rakennettu "synteettinen" konstruktio.

Vaikka Kantin määritelmää siitä, mikä erottaa "K-sisällöllisen analyysin" ja "synteesin" toisistaan, ei vielä tämän takia voi sanoa ristiriitaiseksi, en keksi sille mitään käytötarkoitusta. Ja koska kysymys siitä, mikä erottaa K-sisällöllisen analyysin ja synteesin toisistaan, ratkaisee sen, mikä erottaa analyttiset propositiot ja synteettiset propositiot toisistaan, myös jälkimmäisen käsiteparin merkitys osoittautuu varsin kummalliseksi.

4.2.2 K-sisältyminen

Sen lisäksi että Kantin analyyttinen–synteettinen-jako vaikuttaa kummalliselta, siinä saattaa olla myös seuraavanlainen ristiriita.

Proposition ” p on synteettinen propositio” täytynee olla analyyttinen propositio aina, kun p on jokin synteettinen propositio. Tällöin proposition ”’ p on synteettinen propositio’ on analyyttinen propositio” täytynee myös olla analyyttinen propositio. En keksi mitään syytä, miksi näiden asioiden huomaaminen edellyttäisi synteesiä.

Koska ”analyyttinen propositio” täten K-sisältää proposition ” A on synteettinen propositio”, se K-sisältää myös kaiken, jonka tämä propositio K-sisältää – tätähän ”sisältyminen” täytynee tarkoittaa. Siispä se K-sisältää myös p :n. Siispä p on *analyyttinen propositio*, vaikka se on myös synteettinen propositio.

Kantin määritelmien mukaan tämä tarkoittaisi sitä, että p :n subjekti sekä K-sisältää että ei K-sisällä p :n predikaattia. Mutta Kant kirjoittaa myös:

Either the predicate B belongs to the subject A as something that is (covertly) contained in this concept A; or B lies entirely outside the concept A, though to be sure it stands in connection with it. In the first case, I call the judgment analytic, in the second synthetic.^[7]

Olisi kuviteltavissa että predikaatti voisi sekä K-sisältyä että olla K-sisältymättä subjektiin, mikäli se K-sisältyisi subjektiin vain osittain. Ikävä kyllä Kant väittää, että synteettisen proposition predikaatin täytyy olla *täydellisesti* K-sisältymättä subjektiin (”B lies entirely outside the concept of A”).

Edellä oleva päättelyketju siis osoittaa, että jokainen synteettinen propositio on analyyttinen propositio, mutta Kant väittää, että asia ei ole näin. Tästä vaikuttaisi seuraavan, että Kantin analyyttinen–synteettinen-jako on ristiriitainen.

Ristiriita voitaisiin yrittää oikaista viittaamalla Kantin väitteeseen siitä että vaikka B ei K-sisälly A:han, se on ”yhteydessä” A:han (”(B) stands in connection with (A)”). Voitaisiin väittää että kaikki abstraktaanit K-sisältyvät toisiinsa, ja että Kant tarkoittaa B:llä jotakin arkaania, joka on osa A:ta. Kant itse ei kuitenkaan hyväksyisi sellaista ajatusta, että kaikki abstraktaanit K-sisältyvät toisiinsa. Sehän tarkoittaisi sitä että lausekkeen $7 + 5 = 12$ propositio olisi analyyttinen, minkä Kant kiistää.

Voi olla että näkemykseni Kantin analyyttinen–synteettinen-jaosta ovat jotenkin naiiveja tai puutteellisia, sillä en ole syvällisesti perehtynyt kyseiseen aiheeseen. Joka

tapauksessa ainakin se on totta että koska en ole onnistunut muodostamaan mitään järkevää tulkintaa Kantin analyttinen–synteettinen-jaosta, en pysty selittämään kyseistä filosofista ideaa eksaktin fenomenologian avulla.

4.3 Ratkaisu moderniin analyttisyyden ja synteettisyyden ongelmaan

Modernin määritelmän mukaan analyttinen propositio on propositio, jonka totuusarvo riippuu yksinomaan sen ”merkityksestä”. Synteettinen propositio puolestaan on propositio, jonka totuusarvo riippuu ”faktoista”. Tämänkin määritelmän mukaan ”Mikä tahansa yhteenlasku on laskutoimitus” on analyttinen propositio, ja ”Minä olen janoinen” on synteettinen propositio.^[8] Kutsun tämän määritelmän selittämisen ongelmaa *modernin analyttisyyden ja synteettisyyden ongelmaksi*. Kyseinen ongelma voidaan ratkaista eksaktin fenomenologian avulla.

Analyttinen propositio on propositio, jonka totuusarvo voidaan ratkaista yksinomaan abstraktaasin avulla.

Synteettinen propositio on propositio, jonka totuusarvoa ei voida ratkaista yksinomaan abstraktaasin avulla.

4.4 Ratkaisu apriorisuuden ja aposteriorisuuden ongelmaan

Apriorinen tieto ja aposteriorinen tieto ovat epistemologisia käsitteitä. Sitä, mitä nuo käsitteet tarkalleen ottaen merkitsevät, pidetään vaikeana selittää. Mikäli olen ymmärtänyt oikein, yritykset kehittää näille käsitteille tarkat määritelmät muodostatkin keskeisen osan nykyään käytävästä epistemologisesta keskustelusta.

Karkeasti yleistäen apriorisen tiedon voidaan sanoa olevan tietoa, joka ei riipu ulkomaailmaa koskevasta kokemuksesta. Lauseeseen ”Kaikki yhteenlaskut ovat laskutoimituksia” sisältyvän tiedon voitaneen sanoa olevan apriorista. Yhtä karkeasti yleistäen aposteriorisen tiedon voidaan sanoa olevan tietoa, joka riippuu ulkomaailmaa koskevasta kokemuksesta. Lauseeseen ”Minä olen janoinen” sisältyvän tiedon voitaneen sanoa olevan aposteriorista.^[6] Koska apriorinen–aposteriorinen-jaolla ei vaikuttaisi olevan

yleisesti hyväksyttyä tarkkaa määritelmää, sen merkityksestä on vaikeaa antaa tämän tarkempaa ei-omaperäistä kuvausta. Kutsun apriorisen tiedon ja aposteriorisen tiedon tarkan määrittelyn ongelmaa *apriorisuuden ja aposteriorisuuden ongelmaksi* ja ehdotan siihen seuraavaa ratkaisua.

Apriorinen tieto on tieto, joka on osoitettu olemassaolevaksi abstraktaasin avulla.

Aposteriorinen tieto on tieto, joka on osoitettu olemassaolevaksi ambiaasin avulla.

4.5 Mahdolliset maailmat

Eksakti fenomenologia tarjoaa täsmällisen selityksen teorialle mahdollisista maailmoista.

Maailma on hila, jonka jäsenet ovat objekteja.

Todellinen objekti on olemassaoleva objekti.

Todellinen maailma on olemassaolevien objektien hila.

Mahdollinen objekti on mielekäs objekti.

Mahdollinen maailma on hila, jonka jäsenet ovat mielekkäitä. Todellinen maailma on yksi mahdollisista maailmoista.

Kontingentti objekti on mielekäs ambiaaninen objekti.

Välttämätön objekti on mielekäs abstraktaaninen objekti.

Mahdoton objekti on mieletön objekti.

Mahdoton maailma on hila, jolla on mieletön jäsen.

On mahdollista muodostaa myös vaihtoehtoinen selitys, joka eroaa edellisestä selityksestä seuraavilla tavoilla:

- Objekti on synonyymi asialle.
- Maailma on synonyymi hilalle.
- Todellinen maailma on ei-olemattomien asioiden hila.

- Mahdollinen maailma on hila, jolla ei ole mieleöntä jäsentä.
- Mahdoton maailma on hila, jolla on mieleön jäsen.

Ensimmäisen selityksen mukaan vain objekti voi kuulua tai olla kuulumatta maailmaan, mutta vaihtoehtoisessa selityksessä mikä tahansa asia, kuten väittämä, voi kuulua tai olla kuulumatta maailmaan. Ensimmäisen selityksen ja vaihtoehtoisen selityksen välinen ero ei vaikuta oleelliselta, sillä väittämät voidaan tarvittaessa muuntaa määritelmiksi. Jos p on väittämä niin ”väittämä p ” on määritelmä.

Itse olen ensimmäisen selityksen kannalla. Koen että siihen sisältyvä tulkinta ”objektille” ja ”maailmalle” on luontevampi. Sitä paitsi vaihtoehtoisessa selityksessä on se ongelma että ”maailman” tulkitseminen synonyymiksi ”hilalle” tuhlaa käyttökelpoisen filosofisen käsitteen.

Jos modaalilogiikka perustetaan teorialle mahdollisista maailmoista, eksaktin fenomenologian tarjoamat tulkinnat teorialle mahdollisista maailmoista ovat modaalilogiikan kannalta relevantteja.

4.6 Idealismi

Idealismina tunnetun epäsuositun ontologisen näkemyksen mukaan kaikki on henkeä tai henkisyttä. Eksaktin fenomenologian ja idealismin välinen suhde riippuu siitä miten idealismi tulkitaan.

- Jos idealismi tulkitaan väitteeksi ”Kaikki on henkeä tai henkisyttä”, se on kieleön näkemys, sillä ”kaikki” on kieleön käsite. Kieleöntä näkemystä ei voi osoittaa todeksi kielen avulla.
- Jos idealismi tulkitaan väitteeksi ”Kaikki tajutut asiat ovat tajuttuja”, se on tosi näkemys, sillä väite on tautologia. Kutsun tätä tulkintaa *tautologiseksi idealismiksi*. On epäselvää onko tautologinen idealismi ontologiaa. Joka tapauksessa on tärkeää huomata että tautologiseen idealismiin ei sisälly väitettä siitä että mystisesti konkreettisia asioita ei ole olemassa. Tautologinen idealismi ei ota kantaa koko kysymykseen, eikä sitä siis voida pitää materialismin negaationa. Tämä on huomionarvoista siitä syystä että perinteisesti idealismia ja materialismia pidetään toistensa vastakohtina.

- Jos idealismi tulkitaan väitteeksi ”Kaikki olemassaoleva on tajunnan luomaa”, en ymmärrä sitä. Tajunta ei siis vain *ole*, vaan se jollakin tavalla *luo* itsensä. Miksei riitä väittää, että tajunta vain on? Mitä tarkoittaa väittää, että tajunta luo itsensä?
- Jos idealismi tulkitaan väitteeksi ”Tajunta on jonkin toisen henkisen asian luomus, ja kaikki on joko tajuntaa tai tuota toista henkistä asiaa, joka luo tajunnan.” se on kielelön näkemys, sillä ”kaikki” on kielelön käsite.

Idealismin ja eksaktin fenomenologian välisen suhteen määrittämistä hankaloittaa se että jotkut vaikuttaisivat ajattelevan, että teoreettisella idealismilla on eräitä spesifejä käytännön seurauksia. Kutsun noita seurauksia *käytännölliseksi idealismiksi*.

Käytännöllinen idealismi voitaisiin yrittää tulkita niin että on moraalitonta tai hyödyttöä tehdä oletuksia konkreettisista asioista. Tuo tulkinta on kuitenkin sopimaton, sillä idealismi on luokiteltu ontologiseksi näkemykseksi, eikä tuollainen käytännöllinen idealismi olisi ontologinen näkemys vaan moraalinen tai pragmaattinen näkemys.

Tautologisesta idealismista ei seuraa käytännöllistä idealismia.

4.7 Solipsismi

Solipsismi on epäsuosittu filosofinen näkemys, jota Stephen P. Thorntonin artikkeli Internet Encyclopedia of Philosophyssa luonnehtii näin:

Solipsism is sometimes expressed as the view that "I am the only mind which exists," or "My mental states are the only mental states." However, the sole survivor of a nuclear holocaust might truly come to believe in either of these propositions without thereby being a solipsist. Solipsism is therefore more properly regarded as the doctrine that, in principle, "existence" means for me my existence and that of my mental states. Existence is everything that I experience – physical objects, other people, events and processes – anything that would commonly be regarded as a constituent of the space and time in which I coexist with others and is necessarily construed by me as part of the content of my consciousness. For the solipsist, it is not merely the case that he believes that his thoughts, experiences, and emotions are, as a matter of contingent fact, the only thoughts, experiences, and emotions. Rather, the solipsist can attach no meaning to the supposition that there

could be thoughts, experiences, and emotions other than his own. In short, the true solipsist understands the word "pain," for example, to mean "my pain." He cannot accordingly conceive how this word is to be applied in any sense other than this exclusively egocentric one.^[9]

Solipsisti siis uskoo, että hän on ainoa mieli, joka on olemassa, ja esimerkiksi konkreettiset asiat ja toiset ihmiset ovat vain hänen oman mielensä sisäisiä ilmiöitä. Solipsistille ”olemassaolo” tarkoittaa samaa kuin ”kaikki, minkä minä koen”. Solipsisti ei voi ymmärtää, mitä sellainen tarkoittaa että olisi olemassa muitakin kokemuksia kuin hänen omansa. ”Olemassaolo” tarkoittanee tässä kontingenttia olemassaoloa.

Jos solipsismi tulkitaan väitteeksi ”Kaikki on minä”, ”Kaikki on tajunta” tai ”Kaikki on minun tajuntani”, se on kielellön näkemys, sillä ”kaikki” on kielellön käsite.

Eksaktin fenomenologian ja solipsismin välisen suhteen selvittämistä hankaloittaa se että ihmiset, etenkin solipsismin kriitikot, vaikuttaisivat tulkitsevan solipsismin helposti myös käytännölliseksi filosofiaksi, ts. moraaliseksi tai pragmaattiseksi filosofiaksi. Solipsismin keskeinen ajatus saatettaisiin tulkita niinkin että henkilön pitäisi pidättäytyä tekemästä tietynlaisia oletuksia. Voitaisiin ajatella että solipsismin mukaan minun pitäisi esimerkiksi pidättäytyä olettamasta, että on olemassa konkreettisia asioita, ja että toiseksi ihmisiksi kutsumillani asioilla on kokemuksia.

Tietääkseni kysymykseen siitä, miksi pitäisi kieltäytyä tekemästä oletuksia konkreettisista asioista ja toisten ihmisten tajunnoista, ei ole esitetty tyydyttävää vastausta, enkä itse keksi sellaista. Niin kauan kuin mitään tyydyttävää vastausta ei ole tiedossani, pidän käytännöllistä solipsismia huonona ideana. En usko että tulisin toimeen maailmassa jos menettäisin kyvyn tehdä oletuksia esimerkiksi esineistä, persoonallisuuden piirteistä tai yhteiskunnasta.

4.8 Laadun metafysiikka

Robert Pirsigin (1928–) Laadun metafysiikan mukaan kaikki on Laatua. Kaikki määriteltävissä oleva Laatu, ts. staattinen laatu, ilmenee neljässä staattisten arvorakenteiden järjestelmässä. Nuo järjestelmät ovat epäorganisen laatu, biologinen laatu, sosiaalinen laatu ja älyllinen laatu. Staattisen laadun lisäksi on Dynaamista Laatua, jota ei voida määrittellä. Näin ollen lienee oikein pitää ”Dynaamista Laatua”, ja siten myös ”Laatua”, kielettöminä käsitteinä. Koska Laadun metafysiikka sisältää kielettömiä käsitteitä, se on kielellön näkemys. Sikäli kuin Laadun metafysiikka koskee staattista laatua, se ei kui-

tenkaan ole kielelöntä, mutta eksakti fenomenologia jakaa staattisen laadun staattisten arvorakenteiden järjestelmiksi eri tavalla kuin Laadun metafysiikka. Eksaktin fenomenologian mukaan staattisten arvorakenteiden järjestelmiä on kolme.

Arkaanilaatu on laatua, joka ilmenee arkaaneissa. Arkaanilaatu on sama kuin biologinen staattisten arvorakenteiden järjestelmä.

Abstraktaanilaatu on laatua, joka ilmenee abstraktaaneissa. Abstraktaanilaatu on sama kuin älyllinen staattisten arvorakenteiden järjestelmä.

Ambiaanilaatu on laatua, joka ilmenee ambiaaneissa. Epäorgaaninen staattisten arvorakenteiden järjestelmä ja sosiaalinen staattisten arvorakenteiden järjestelmä ovat ambiaanilaatua.

Laadun metafysiikan mukaan korkeammat staattisten arvorakenteiden järjestelmät rakentuvat alempien varaan niin että epäorgaaninen laatu on alimpana, biologinen laatu toiseksi alimpana, sosiaalinen laatu kolmanneksi alimpana ja älyllinen laatu korkeimpana.^[10] Eksakti fenomenologia ei vahvista tätä näkemystä, vaan se joudutaan jättämään oletukseksi. Eksaktin fenomenologian mukaan ambiaanilaatu kuitenkin rakentuu arkaanilaadun ja abstraktaanilaadun varaan siinä mielessä että se koostuu niistä.

4.9 Meinongin olemisen muodot

Alexius Meinongin (1853–1920) mukaan objektilla on jokin seuraavasta kolmesta olemisen muodosta.

- Eksistenssi (saks. Eksistenz) sisältää materiaalisen eli konkreettisen olemassaolon. Esimerkki eksistovasta objektista on maassa lojuva kivi.
- Subsistenssi (saks. Bestand) on abstraktia olemassaoloa. Esimerkki subsistovasta objektista on neliö, joka voidaan jakaa kahdeksi kolmioksi.
- Annettuna-oleminen (saks. Gegebenheit) on jokaisen objektin ominaisuus.^[3]

Olemisen muotoja voidaan tarkastella eksaktin fenomenologian näkökulmasta.

Eksistentti objekti on objekti, joka on olemassa ja konkreettinen. Esimerkiksi unessa nähty Helsingin tuomiokirkko on, valvetilasta käsin tarkasteltuna, olemassa, mutta ei ole konkreettisesti olemassa, eikä siis eksistoi.

Subsistenssi. Vaikuttaa siltä että Meinongin mukaan objekti joko eksistoi tai subsistoi, mutta ei molempia. Näin ollen subsistenssin ominaisuus voidaan tulkita niin että objekti subsistoi, jos ja vain jos se on mielekäs mutta ei eksistoi.

Annettuna-oleminen. Asia on annettuna-oleva jos ja vain jos se on objekti.

4.10 Abstraktaaninen tiede ja ambiaaninen tiede

Tiedettä on yritetty jakaa tieteenhaaroiksi lukuisin eri tavoin. On esitetty sellaisia tieteenhaaroja kuin empiirinen tiede, formaali tiede, sosiaalinen tiede, normatiivinen tiede ja deskriptiivinen tiede. Eri tieteenhaarojen väliset täsmälliset erot ovat kuitenkin jääneet minulle epäselviksi. Eksakti fenomenologia tarjoaa erään täsmällisen tavan jakaa tiede kahdeksi tieteenhaaraksi.

Abstraktaaniset tieteet ovat tieteitä, joiden tutkimusala ovat abstraktaanit. Abstraktaanisia tieteitä ovat esim. logiikka ja matematiikka.

Ambiaaniset tieteet ovat tieteitä, joiden tutkimusala ovat ambiaanit. Ambiaanisia tieteitä ovat esim. fysiikka, biologia, kemia, psykologia ja yhteiskuntatieteet.

Huomattakoon että esimerkiksi fysiikka ei ole yksinomaan *arkaaninen* tiede, vaikka se perustuukin aistihavaintojen järjellistämiseen. Kun fyysikko yrittää kokeellisesti varmistaa kaavan $E = mc^2$ oikeellisuutta, hän ei tutki pelkästään arkaaneja, vaan myös kaavaa $E = mc^2$, ja tuo kaava sisältää abstraktaaneja. Yleisesti ottaen, mikä tahansa väittäjä sisältää abstraktaaneja. Ja jos jokin toiminnan ala tutkii arkaaneja mutta ei abstraktaaneja, se ei voi tutkia eikä *kyseenalaistaa* omia arkaaneja koskevia väittämiään. Siksi toiminnan alaa, joka tutkii arkaaneja mutta ei abstraktaaneja, ei voida luokitella tieteeksi. Yksinomaan arkaanisia tieteitä ei toisin sanoen ole olemassa.

Viitteet

- [1] Stephen Hetherington, "Fallibilism", *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (22.4.2008, 17:43 UTC) <<http://www.iep.utm.edu/f/fallibil.htm>>.
- [2] Gideon Rosen, "Abstract Objects", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2006 Edition)*, toim. Edward N. Zalta, <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2006/entries/abstract-objects/>>.
- [3] Alexius Meinong, *The Theory of Objects*, teoksesta *Realism & The Background of Phenomenology* (1960), toim. Roderick Chrisholm.
- [4] Matthew McGrath, "Propositions", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2007 Edition)*, toim. Edward N. Zalta, <<http://plato.stanford.edu/archives/sum2007/entries/propositions/>>.
- [5] Alfred Tarski, *Logic, Semantics, Metamathematics: Papers from 1923 to 1938* (1956), s. 39.
- [6] Jason S. Baehr, "A Priori and A Posteriori", *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (19.11.2007, 19:20 UTC) <<http://www.iep.utm.edu/a/apriori.htm>>.
- [7] Georges Rey, "The Analytic/Synthetic Distinction", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2003 Edition)*, toim. Edward N. Zalta, <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2003/entries/analytic-synthetic/>>.
- [8] Willard Van Orman Quine, *Two Dogmas of Empiricism*, <<http://www.ditext.com/quine/quine.html>>.
- [9] Stephen P. Thornton, "Solipsism and the Problem of Other Minds", *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (2.1.2008, 16:41 UTC) <<http://www.iep.utm.edu/s/solipsis.htm>>.

[10] Robert Pirsig, *Lila* (1992), s. 172–179.